

pus, en Jacme Marc i en algun altre passatge de JEsteve es tracta d'una variant d'un adjectiu CAVUS o bé de l'antic *caüt* = *caigut*.

Caüt, caüta, V. caure Caute, V. caut Cautela, 5 cautelós, V. caut Cauteri, cauteritzar, V. càustic

CAUTXÚ, del nom indígena americana *káučuk*, que sembla ser provinent d'una llengua del Perú; per conducte del fr. *caoutchouc* (pron. *kautšú*) o d'una variant del cast. *caucho*. □ 1.^a doc.: *cautxuch*, Lab. 1864; *caucho*, 1868, *SLitCosta*; *cautxú*, *DOrt.*, 1917. Estudio l'etimologia amb aplec de totes les dades en el DCEC (I, 733a-b; IV, 963).

DERIV.: Fr. *caoutchouter*: no recordo haver-ho sentit en català, però sí *recautxutar*.

Càuvit, V. colbi Cava, cavada, cavador, cavadura, cavafems, V. cau Cavalcada, cavalcador, cavalcadura, cavalcar, V. cavall

CAVALL, del ll. CABALLUS 'rossí', que de vegades designa un cavall gastat o de feina, altres vegades un cavall castrat, però que ja en llatí vulgar va començar d'aplicar-se ocasionalment, més tard, al cavall en general. □ 1.ª doc.: 1030, etc.

En contextos mig-llatins apareix *caval* —«aut in mul aut in *caval*», doc. de Bna., a. 1030— i la forma llatinitzant *cauallo* des de 951 (Bast.-Bass., col. 313); no cal dir que també el trobem des del principi de la transmissió en docs. purament catalans i en els autors del S. XIII, Lluïll, cròniques de Desclot i Jaume I, *Costums de Tortosa*, etc.: «paga el *cavayl*, XII drs.», segons la reva d'allí (f° 88v); «Barons, los *cavals* valen molt en esta terra, e cada un no-n à sinó un, e val més un *caval* que 20 sarraïns»; «e exiren los de la vila ab hòmens a *cavals*», Jaume I (Ag., pp. 75 i 99); «no era home qui hagués tant atreviment de cavalcar en *cauals*», *Tirant* (Ag. I, 98), etc.

Des de principis de l'Edat Mitjana *cavall* i els seus congèneres substituïren completament el ll. EQUUS en totes les llengües romàniques. En llatí CABALLUS apareix des de textos ben antics (p. ex., Lucili, S. II a. C.), però quasi sempre amb un valor depreciatiu o en algun sentit pejoratiu; però més tard, i en particular ja en una inscripció hispana del S. I d. C., apareix ja amb el valor romànic: o sigui fent joc i oposició amb el fem. EQUA i sense matís despectiu (Carnoy, *Le Lat. d'Esp.*, 259).

En llengua llatina era indubtablement una paraula d'origen estranger, i segurament la importació del terme s'havia fet des de la Gàl·lia; però no era d'origen cèltic, i al contrari són les formes del cèltic insular corresponents a aquest tipus etimològic les que foren transmeses des del llatí.¹ En llengües indoeuropees diverses es troben formes més breus i d'aspecte més primitiu, però el punt de partida de tot plegat no està ben aclarit i fins és ben insegur que sigui indoeuropeu: en particular el gal CABO, -ON, molt documentat en glosses (Holder III),² i en eslau amb ca-

ràcter molt antic i estès: paleoslau *kobyła*, rus *kobyl'* 'egua', mot que també té representants en prussia antic (*kaywe* i *kampnit*, explicat *kabele* i *pferdt*, en el glossari d'Elbing, 433), en dialectes alemanys, en alguna glossa grega; veg. Berneker (*Et. Wb. d. Slav. Spr.*, 534), Bohac (*Listy Filologičke*, 1906, 103ss.); i no és impossible que des de més lluny s'hi relacionin encara un tipus irani *kamna* 'genet' i el rus *ko-ń* 'cavall' (cf. Oranski, *Vvedenje v iransk. Fil.*, 111).

Limite a unes poques les indicacions sobre accs. secundàries; a Cardós: 'la primera garba que es posa en el cavalló' (Estaon, per tant 'a cavall de les altres'), 'una llobada en el solc' (Farrera), una 'classe de biga' (Esterri de C., cf. gascó *saumet* pròpiament 'ase'); d'ací 'cavallet en serrador': «serrar arbres posant debax uns *cavalls* per sostenirlos; los *cavalls* y *barres*: cantherii, conti», OPou (*ThPu*). *Cavall foguer* o *cavall de ferro* 'per sostenir la llenya del foc' [1444, 1410, *AlcM*, § 12]: «los *cavalls* del foc: alare; *conceriar la llenya sobre los cavalls*: imponere ligna alaribus», OPou (*ThPu*, 221). *Cavall de serp* 'espíadimonis': V. d'Àneu «libèllula» (Pol, p. 13); «somnia estar vaguejant sobre la societat com el *cavall de serp* sobre una bassa infecta», MVayreda (*Sang Nova* III, ix, 215). *Cavall de mar* (St. Pol, 1925) o *cavall mari* (BDC IV, 7) 'hippocampus guttulatus o brevirostris'.

DERIV.: *Cavalla* 'verat (peix)', en particular tort. i val. = cast. *caballa*, veg. DCEC I, 554a40-46 (i Barbier, *RLR* LXVII, 255). *Cavallet* 'peça dels guarniments de les cavalleries' (Àreu, Arcavell, 1933, 1936) i altres accs. tècniques (Massalcoreig, Garrigues, 1935), cf. el fr. *chevalet* i altres formes romàniques (*FEW* II, 12a). *Cavalli* adj. 'de la mena del cavall' [1284]: «Tota altra bèstia *cavallina* o mular --- azen o sauma (paguen) 2 drs.» (*RLR* IV, 376), i doc. perpinyanenc de c. 1306 (sobre el *carnalatge*, Finke, *Acta Ar.* III, 157); *pullina cavallina* doc. de 948, *puli un cavali* 1066 (Bast.-Bass, col. 322).

Cavaller [1046, *kavaller*, *Cart.* de Sant Cugat II, §§ 253, 586], també en molts docs. mig-llatins (Bast.-Bass., 316-22, *caballarius* i moltes variants més catalanes) i des de les grans cròniques, p. ex. «En G. de Muntcada --- e don P. Corney, qui era ja vengut, e dels *cavallers* qui sabien de feyt d'armes, dixeren-nos que no seria bon sèn que Nós albergàssem tan prop de lur poder», *Cròn.* de Jaume I, § 94 (Ag., p. 143).

El mot pren aviat ample desenvolupament semàntic p. ex. pot significar 'superior, lliure': «pensaren-se que jamés no hi porien pendre, que ells los eren molt a sobrevent *cavallers*», Muntaner, § 131 (Casac. IV, 446); això ens recorda fets semàntics anàlegs de les llengües veïnes: fr. *cavaller* 'despreocupat, que tracta la gent amb pocs miraments', *agir cavalièrment*; en cast. *gavilán hidalgo* per a esparvers educats per un caçador particular que —a diferència d'ocells més especialitzats per a caça— no pagava drets d'entrada a les poblacions, com documenta en els Ss. XIV-XVIII, González Ollé en un article de 1971. D'ací l'ús, vivísim en tots els pobles valencians Dellà Xúquer, de les *aigües cavalleres* 'les que flueixen lliurement, en fonts,